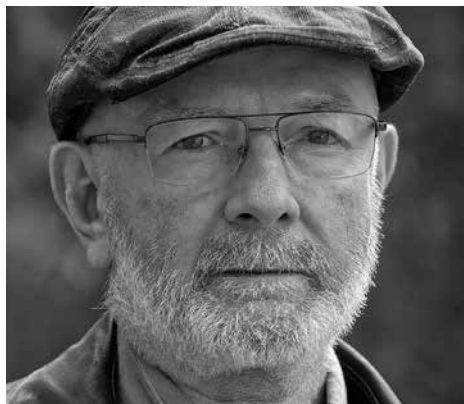

„Leplezetlen őszinteséggel – keresztül-kasul az életemen”

Bölöni Domokos beszélgetése Simó Márton íróval

– *A szélnek akadály kell, hogy erejét mutassa, a szenvedélynek metrum, hogy legyen mit feszítenie – írja Németh László. Ugyancsak ő vallja, hogy „író az, aki kimondja azt, amit a végzet belepéreselt.” Te ezt hogy látod, kedves Marci?*

– Hogyha beszélgetni kezdünk az alkotói pályámról, akkor indítsunk az életrajzi adatokkal: a Nyugati-Zsil mentén, a Retyezát tövében elhelyezkedő legfelső, sorban a legutolsó bányavárosban, Hobicaurikányban születtem 1963. április 25-én. Manapság inkább csak Urikánynak mondják magyarul. Ez a monarchiabeli név onnan ered, hogy a kis bányaváros két településrészből keletkezett, bár az 1947 után létrejött új város – Oraşul Nou Uricani – tulajdonképpen egy félkomfortos blokklakásokból összeálló tömbháznegyed volt akkor, ahol a monoindusztriális környezetben dolgozó bányászok éltek. Városi rangot 1965-ben kapott. Akkortájt mintegy háromezer lakosa lehetett, igen heterogén társaság: érkeztek ide a szénbányába Olténiából, Moldvából, a Bánságból, de szép számban a Szilágyságból, Biharból, így a

Székelyföldről is. Mivel abban az időben zajlott a „mezőgazdaság szocialista átalakítása”, sokan menekültek ide a kollektivizálás elől. A háború és az azt követő ínség miatt a szüleim nemzedéke kevésbé volt képzett, általában a legalacsonyabb szakmai tudásszintet megkövetelő munkákat vállalták és végezték szerte az országban, hiszen megvolt hozzá a fizikai állóképességük; ipari és polgári építkezéseken, a kohászatban, valamint a bányászatban és az azt kiszolgáló iparágakban helyezkedtek el a férfiak. Édesapám azért került ebbe a bányavárosba, mert

akkor itt élt a nővére, aki egy szovátai illetőségű bányamesterhez ment férjhez. Édesanyámat Temesvárról vitte oda 1959-ben, aki a szolgálást hagyta abba, amely típusú munkavállalás még majdhogynem általános volt a Székelyföldön, így a Sóvidéken is. Azt tartották, hogy az a leány, aki nem érettségizett, vagy nem tanult valamilyen formában tovább, ha húszéves kora előtt cselédnek áll négy-öt évre, az sokkal kapósabbá, alkalmasabbá válik a háziasszonyi feladatok ellátására. Így születtem „területen kívüli” atyhaiként másutt, viszont a kötődés mindvégig erős volt. Tízéves koromtól, mivel apámat a bányában szerzett betegségei miatt korán nyugdíjazták, végleg haza is költöztünk Atyhára. Ezt követően a Zsil-völgye már csak távolodó emlék maradt számomra. Ezek a kisgyermekkorai alapélmények, majd a falusi a tapasztalati rétegek határozták meg az életemet. Mindehhez aztán hozzá rendelődik majd a székely anyaváros világa, a későbbiekben még egykét erdélyi és regáti falu, illetve város, 1990 után magyarországi helyszínek, majd Budapest, ahol másfél évtizedet élttem...

– *Honnan és hogyan sikerült magadba szívnod azt a sok tapasztalati tudást, amely könyveidben nagyon pontosan, ugyanakkor érzéketesen jelenítődik meg?*

– Sokáig egyke voltam. Emiatt részben magányos is. Sokat olvastam kisgyermekként. Nem véletlen, hogy románul is megtanultam, hiszen olyan volt a környezet, s magától értetődő, hogy a nyelvet is párhuzamosan tanulhattam, természetes volt a kétnyelvűség. Amikor visszakerültünk a színmagyar falusi környezetbe, mindjárt

helyzeti előnyt jelentett, hiszen közismert, hogy milyen kínlódással járt akkor is az államnyelv elsajátítása a székelyföldi gyermekek többsége számára... A hátrányom pedig az volt, hogy bizonyos foglalatosságok és a falusi jellegű ismeretek terén lemaradásban voltam. Itt a különböző mezőgazdasági munkákra érdemes gondolni, főleg a kaszálásra, az erdőlésre és a lovakkal való bánásmódra. Egyik-másik hiányosságot gyorsan bepótoltam. Néhány fontos dolog azonban örökre kimaradt. Például a faragófejsze és a láncfűrész kezelése. Viszont volt bennem néhány olyan készség, amelyek vitathatatlanul hozzám tartoztak, és meg is maradtak. Azt mondták az idősebbek – enyhe kárörömmel –, hogy a románt el fogom felejteni, mert nem használjuk faluhelyen annyit. Ez nem így történt. Még akkor is gyarapítottam a tudásomat, sokkal később, amikor Budapesten éltem, folyton kerestem a tolmácsolási alkalmakat, olykor pedig szépirodalmat és filozófiai esszétet, tanulmányokat fordítottam. A nyelvi gettósodás inkább az utóbbi években kezdett fenyegetni, amióta ismét Székelyudvarhelyen élek... Bizonyos szempontból azonban soha nem váltam igazi atyhaivá. Úgy gondolom, hogy a tökéletes paraszti tudást csak akkor szívhatja magába az ember, ha a szülei életvitelszerűen gazdálkodnak. Akkor már a nagyszüleim is jóval hatvan fölött jártak, s a gazdálkodás csak mellékes volt, amolyan kiegészítő-háztáji jellegű, ahogyan a harmincárnyi, egyéni használatra visszaosztott parcellákon hagyta a rendszer, azonban több idős rokon élt a környezetünkben, a szomszédságban, a közeli utcákban mindenfelé voltak olyan emberek,

akiknek emlékezete a régi magyar időben gyökerezett. Ők ifjúkori és katonai élményeket hoztak magukkal, illetve közülük többen emlékeztek a „rég román világra”, aztán a „kicsi magyar időre”, arra az ötven hónapra, amely bőven szolgáltatott pesti, katonakori és fogságbeli élményeket. Fontos megemlíteni, hogy az akkori öregek még szívesen meséltek. Sokat és igen érzékletesen beszéltek az ezelőtti vagy a még azelőtti dolgokról. Szavakat, szófordulatokat, stílust tanulhattam tőlük. Főleg a férfiak rögtönzött kiselőadásait volt érdemes meghallgatni a vasárnapi kártyaasztalok mellett. Sok érték szivárgott így át a 19. századból, olyan tartalmak – mondókák, énekek, ráolvasások, mesék, balladák –, amelyek ma már csak a néprajzi gyűjtők munkáiban, elektronikus adathordozókon és gyűjteményes kötetekben lelhetők fel. Mi a huszonötödik órában még elkaptunk valamit a működő „organikus” faluból...

– *S egyszer csak tollat ragadtál...*

– Verseléssel kezdtem az írást, úgy tizenkét-tizenhárom évesen. Ez az irány megmaradt, olyannyira, hogy a következő tizenöt esztendőben általában lírai jellegű alkotásokat írtam és publikáltam. Valamikor a katonai szolgálatom utáni évben – körülbelül 1984-ben – jutottam el arra a szintre, hogy az akkori komoly helyeken, az *Ifjúmunkás*ban és az *Igaz Szóban* elkezdtem viszonylag rendszeresen közölni. Szívesen emlékszem a nagyszerű költővel és pedáns szerkesztővel, Székely Jánossal folytatott levelezésre, amelynek olykor az lett az eredménye, hogy „becsületes megítélésünk szerint két/három/négy versét közlésre javasoljuk”, vagy „munkái nem elég éret-

tek a közlésre, küldjön még”, kialakult egyfajta folytonosság ettől kezdődően, évente két-három alkalommal jelentkeztem ebben a folyóiratban, ami kétségkívül rangot jelentett és lendületet az „igazi” induláshoz. Érdekes módon az *Utunk* akkortájt kimaradt, csak később közöltem néhányszor ott, de akkor már *Helikon* volt a neve. Az első novellám – szintén az *Igaz Szóban* – 1989 novemberében látott nyomdafestéket. Amikor megbukott a diktatúra, azt éreztem, hogy felértékelődött az újságírás mestersége, szükség van a jó tollú közírókra, akik irányt és egyéni ízt kölcsönöznek a mívesnapok mulandóságának. Ez azonban akkor csak rövid intermezzo volt Udvarhelyen, mert felsőfokú tanulmányokba kezdtem Szegeden. Magától értetődő volt, hogy a magyar nyelv és irodalom mellé a médiatudományt és a kulturális menedzsmentet választom. Hallgattam én „bejáró diákként” néprajzot, jogot, történelmet, szociológiát, egy időben aztán elkalandoztam a televíziózás és a dokumentumfilmek irányába is. Szívesen emlékszem Temesi Ferenc, ma már Kossuth-díjas író óráira, „speckol” volt, amelynek hivatalos neve: „A szépírás mestersége”. Szép időszak volt az a tanév, amikor ezekre az előadásokra járhattam és elvégezhettem a kiadott feladatokat. De a közös kocsimázás még jobbnak bizonyult – alaposan meghosszabbítottuk a tanórát... Eközben – csak úgy melleleg – a József Attila Tudományegyetem diáklapja, a *Szegedi Egyetem* néven futó periodika kulturális mellékletét is szerkeszthettem 1993 és 1995 között. Létezett Budapesten egy videókommunikáció szak az ELTE TTK-n, mentorom, Péterffy András filmrendező

SIMÓ MÁRTON

AZ UTOLSÓ TANÍTÓ

jóvoltából. Akkortájt jött létre a Duna Televízió. Arra gondolván, hogy anyagilag kifizetődő, izgalmas, gyors és modern műfaj a televíziózás, s milyen jó lenne ezen a területen is működni (!), belevágtam, de nem tudtam beilleszkedni egyetlen alkotóközösségbe sem. Amit én szerettem volna létrehozni, annak akkor nem volt piaca, tulajdonképpen nem is létezett. Könnyen visszakereshető, elektronikus felületeken tárolt produkciókról, médiaműfajok közötti átfedésekről/áthajlásokról/át-hallásokról/átjárásokról fantáziáltam, mert erősen bosszantott, hogy a televíziózás – legyen az földi vagy műholdas szórású – egyszeri, múlandó, „lemezy”, és annyi, de a videómegosztókat csak mintegy bő évtizeddel később hozták létre... Itt-ott fel-felbukkantam irodalmi folyóiratokban, olyannyira, hogy 1999-re összeállt az első prózaköte-

tem, *Az utolsó tanító*.¹ Végül nem a fővárosban, hanem Csíkszeredában kerestem és találtam hozzá kiadót, hiszen szegről-végről valamelyest az 1997-ben alapított *Székelyföld* folyóirat holdudvarához tartoztam-tartozom. Az első könyvem egyébként nem szépirodalmi munka volt, hanem egy „falumonográfia-vázlat”, abból az alkalmából írtam meg, hogy éppen kétszáz éves volt az atyhai templom.²

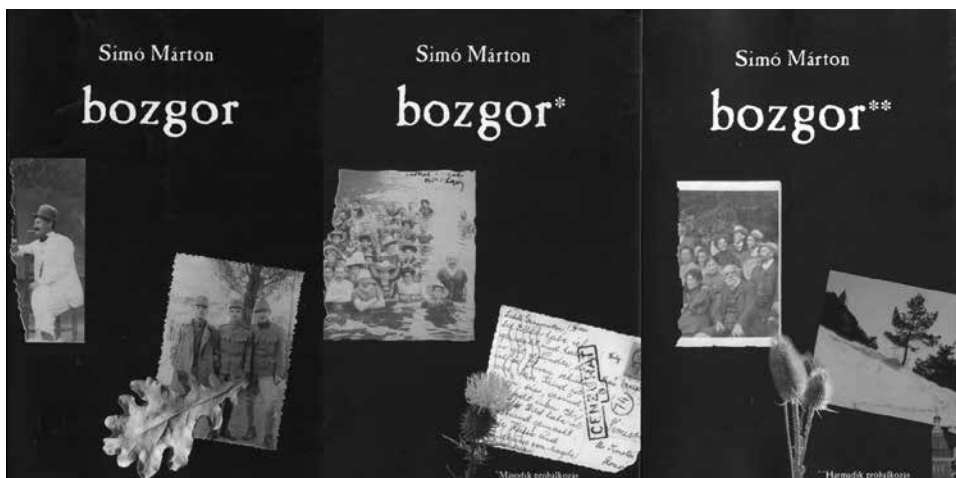
– *Honnan és hogyan tudsz írni, és miből gondolod, hogy az jó? Mi ösztönöz, miért írsz? Miféle kielégíthetetlen belső késztetésnek engedelmességeddel írod újabb és újabb könyveidet?*

– Lehettem úgy harmincéves, amikor rájöttem arra, hogy van ugyan a folyton gyarapodó műveltség, ami szükséges és fontos, de az íráshoz legalább annyira nélkülözhetetlen a megfigyelőképesség és az érzékenység. Gyakran megyünk el az élet fontos eseményei mellett, csak úgy, és nem tulajdonítunk nekik semmi jelentőséget. Emiatt valósággal kerestem egy időben az „olyan” helyzeteket. Alkatomnál fogva alkalmas vagyok arra, hogy bármilyen közösségbe, társaságba ideig-óráig beilleszkedjem. A *Bozgor*³ című trilógia alapötlete viszonylag régi volt, legalább tíz évig érleltem. Egy több cselekményszálon futó eseménysorra, négy generáció Kárpát-medencei száz évét átfogó regényre gondoltam anno, amelyhez majd „nulladiként” a velem és a körülöttem megtörténteket is hozzáren-

¹ *Az utolsó tanító*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2003, 174 o.

² *Emlékkönyv – Kétszáz éves az atyhai templom*. Pro-Print Könyvkiadó, 1999, 84 + XVI o.

³ *Bozgor I-III*. Erdélyi Műhely Könyvek, 2004–200., 1000 o.

delem. Ekkor jöttem rá, ott, a saját műhelyemben, hogy a regény – ha engedem – elkezd írni önmagát, a kitalált hősök pedig élnek, még a saját rokonságukat és a baráti körüket, a „társéleteket” is odavonzzák, s mivel a rájuk ruházott sors újabb és újabb szituációkba helyezi őket, hagyni kell, hogy hadd sodródjanak. Kialakítottam magamnak az akkori lakásunk alagsorában egy „munkapontot”, ahová bármikor félrevonulhattam. Tizenkét évig szolgált ez hely. Rájöttem hamarosan, hogy a hajnali, a kora reggeli órákat lesz érdemes kihasználnom a szépírás céljaira. Ha négykor hozzáálltam, akkor hétig „elő tudtam állítani” legalább ötezer leütésnyi jó minőségű szöveget, de néha, amikor erősen benne voltam a svungban, akár tizenöt-ezer írásjelig is eljuthattam egy-egy alkalommal. Két évtized múltán azonban úgy látom, hogy ez a nagyregény nem férközött be kellőképpen a köztudatba – bár többnyire jó kritikákat kapott –, mindenképp megérdemelne egy második kiadást, de úgy, hogy immár egyvalakinek „menjen át a féjén”, egyszerre a három kötet. A

*Tranzit*⁴ című novellafüzér a Kortárs Kiadónál jelent meg, Pesten, de ez egyáltalán nem jelentette azt, hogy beilleszkedtem a magyarországi irodalmi életbe. A jövet-menet rítusa, illetve az otthon, pontosabban az itthon maradók sorsa érdekelt, az utazások, a hazalátogatások szolgáltatják az élményanyagot. Ugyancsak a Kortárs adta ki egy műfordítás-kötetemet⁵, amelyet a Román Kulturális Intézet ajánlására, az általuk biztosított ösztöndíj segítségével végezhettem el; Daniel Barbu történész-filozófus *Firea românilor*⁶ című könyvéről van szó. Miután a korábbi könyveimből – egyéni marketinggel (!) – bőven értékesíteni tudtam ezer-ezer darabot, furcsállottam, hogy a Kortárs Kiadó ráállt a háromszáz-négyszáz példányos kiadványokra, mert ennyire volt elég az a minimális összeg, amit a szokványos kiadástámogatási rendszer

⁴ *Tranzit*. Kortárs Könyvkiadó, Budapest, 2009, 128 o.

⁵ Daniel Barbu: *A románok természete*. Kortárs Könyvkiadó, Budapest, 2010. Ford. Simó Márton, 228 o.

⁶ Daniel Barbu: *Firea românilor*. Editura Nemira, București, 2004, 200 p.

számukra nyújt. Épp ezzel párhuzamosan zajlott – kicsit korábban kezdődve – saját berkekben Balogh János (1913–2002) biológus expedíciós naplóinak a kiadása⁷, amelyet szívesen vállaltam. Nem kifejezetten szépirodalmi mű, ám annál érdekesebb, hiszen lenyűgöző személyiség volt Balogh professzor, ráadásul felelősen gondolkodó tudós értelmiségi és jó magyar ember.

– *Miként alakult, miként folytatódott az életed, amikor hosszú idő után úgymond „visszidáltál”, azaz hazatértél a Székelyföldre?*

– Eljött az a pillanat – 2011 tavaszán –, amikor azt mondtam, azt mondtuk, hogy jöjjünk haza – mert ez családi döntés is volt –, és elhatároztam, hogy kipróbálom magam főállású újságíróként. Művelődési rovatot vállaltam az akkor még papíron is létező *Udvarhelyi Híradónál*. Ez a munka valamivel több mint négy évig tartott. Ezt követően jött a 2015-ös év, amikor csak külső munkatársként írogattam a *Hargita Népe*-be, aztán ott volt státuszom 2023 nyaráig. Közben elhatároztam, hogy létrehozok magamnak saját orgánumokat a világhálón. Honlapokat, portálokat képzeltem el, amelyeket én adminisztrálok, a saját és a barátaim írásait „tesszük fel”, esetleg néha másutt élő, de velünk „egyívású” szerzőktől is közlünk ezt-azt. Így jött létre a *KulturHon* és az Élő Székelyföld Egyesület égisze alatt az *Eloszekelyfold.ro* weblap, amelyen visszakereshető minden korábbi írás ebből a hét-nyolc esztendőből. Az első világháború végének száza-

dik évfordulóján, 2018-ban útjára indítottam a *Mi, székelyek és román barátaink* című sorozatot, amelyben beszámoltam a magyar–román közeledést erősítő könyvekről és jelenségekről, illetve interjúkat készítettem jeles személyiségekkel, akik román létükre, a román kultúra berkeiből szolgálják a magyar–román, ezen belül is a székely–román közeledést. Ez kötet alakjában 2018. november 30-án, Szent András napjára jelent meg, és akkor „a nagy egyesülés” előestéjén be is mutattuk Székelyudvarhelyen.⁸ Hamarosan Marosvásárhelyre és Sepsiszentgyörgyre is eljutottam véle. Mivel figyeltem arra, hogy az interjúk mindig románul készüljenek – még akkor is, ha egyes megszólalók szívesen és kiválóan beszélnek magyarul –, a Forrásközpont, Hargita Megye Tanácsának alintézménye felvállalta a kiadását.⁹ Ily módon Kolozsvárra és Budapestre már mind a két könyvet elvihettem. A következő állomás Nagyszeben és Bukarest lett volna, ha nem üt be a járvány.

– *Hogyan „barátkozik” a közéleti munka, jelesen az újságírás az írószággal? Esetekben van-e szakadék a publicisztika és a szépírás között? Ha igen, miként hidalod át?*

– Említettem korábban is, hogy valósággal vágytam arra, hogy publicisztikákat írjak. Majd azt is, hogy próbálkoztam a magam menedzselésével. Ehhez még hozzárendelhető a civil

⁷ Balogh János: *Pusztuló őserdők, virágzó sivatagok*. A Magyar Nyelvért Alapítvány, Budapest, 2005, 280 + XXXVI o.

⁸ Simó Márton: *Mi, székelyek és román barátaink*. Erdélyi Műhely Könyvek, Budapest–Székelyudvarhely, 2018, 288. o.

⁹ Márton Simó: *Noi, secuii și prietenii noștri români*. Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Harghita, Odorheiu Secuiesc, 2019, 288 p.

tevékenységem, amely szorosan összefügg az újságírással és a szépirodalmi tevékenységgel. Az Élő Székelyföld Egyesület – 2016 decemberében jegyezték be a bíróságon – az utóbbi hét évben több konferenciát szervezett a székelyföldi népi épített örökség, a falukép védelme érdekében, létrehozta a SICVLICVM-márkát, amely ellenében a Hungaricum- és az érték-tár-konceptióval, önjáró, nem fentről és kintről jövő kezdeményezés, hanem alulról szerveződő, önfenntartó mozgalom, nem kér és nem vár el állami támogatásokat. Az egyesület tud pályázni, képes felajánlásokat fogadni, és ilyenformán van egyfajta kisugárzása a közeli és a távolabbi környezetre egyaránt. Amikor leégett az atyhai templom¹⁰, az *Élő Székelyföld* portál közölte elsőként a hírt – tőlünk vette át az MTI –, és azonnal el is indítottam egy komoly sajtókampányt, amellyel segítettem az adománygyűjtést és az építkezést, illetve médiában tevékenykedő barátaimmal dokumentáltuk az elpusztult templomot és követtük a megújulási folyamatot. Ebből két kis kötet született¹¹, illetve ide kapcsolódó tanulmányt közöltem *Templomépítés, harangöntés, jövőkép* címmel a Nap Kiadó által megjelentetett szöveggyűj-

¹⁰ „Villámcsapás miatt [2016. szeptember 19-én] hétfőre virradóra leégett a székelyföldi Atyha római katolikus temploma – közölte az Élő Székelyföld portál. A hírt az MTI-nek a katasztrófavédelem Hargita megyei egységének szöveggyűjtője megerősítette.”

¹¹ „A zöld ág reménysége I.” – *Atyha korábbi és új templomáról*. Erdélyi Műhely Könyvek, Budapest-Székelyudvarhely, 2017, 72 o. *A zöld ág reménysége II.* – *Atyha új templomáról és jövőképéről*. Erdélyi Műhely Könyvek, Budapest-Székelyudvarhely, 2019, 142 o.

teményben.¹² A közösségi jellegű munka jelen pillanatban a *Bánja-e a székely?* című riportorozattal folytatódik. Ne feledkezzünk meg a publicisztikáról, amelyet úgy fogok fel, mint lelkész a vasárnapi prédikációt. Legalább egy jegyzetet minden héten írok mostanában is. Annyiban különbözöm a papoktól, hogy nem egy kiválasztott textus alapján „szólok meg”, hanem egy jelenség vagy egy véletlenszerű élmény készítené írásra. Ezek az alapötletek szépirodalmi vonatkozásban is hasznosíthatók, hiszen amellet, hogy élénk és kitartó odafigyelésre készítenek, nagyobb témákat hordoznak magukban, amiből könnyen lehet novella, elbeszélés. Az utóbbi tíz évben többtucatnyi ilyen lokális ihlet-élményem volt, egyik-másik már a regényeim falában található. Kedvenc tárcám – *Nagyregény két percben* – alapanyagát azonban még nem hasznosítottam „komoly prózában”. Ezt csak úgy megemlítem. Ha visszaforgatom az újságdoldalakat, vagy végigbogarászom a lementett fájlokat, mindjárt látom az értékeket. És tovább tudom bontani a szálakat, mert a hősök, az életképek megmozdulnak... Egyébként összeállítottam néhány barátommal saját magamnak egy publicisztikakötetet 2014-ben¹³, de azóta annál jóval több tárcám jelent meg, és – aminek örvendek – elég gyakran írogattam recenziókat friss kötetekről, néha egy-egy esszé, tanulmányt is elkövettem, interjúkat készítettem általam sokra tartott személyiségekkel, hogy „áthagyományozódjék” az üzenetük lényege...

¹² *Székelyföld a 21. században. Esszék, tanulmányok*. Nap Kiadó, Budapest, 2020, 210-221 o.

¹³ *Kijelölt hely*. Erdélyi Műhely Könyvek, Budapest-Székelyudvarhely, 2014, 208 o.

– *Melyek a kedvenc „irodalmaid”?* *Kedvenc világirodalmi témák? Magyar irodalmi kedvencek? Kedves szerzőid a magyar és a világirodalomból?*

– Sajnos, nem jutottam el olyan szintre – a románon kívül – egyetlen idegen nyelven sem, hogy olvasni és élvezni tudjam a szépirodalmat eredetiben. Szakszövegeket kényszerűségből olvasok ugyan angolul, de ezzel aztán vége. Teljesen természetes, hogy nagy hatással volt rám a latin-amerikai „triász” – Marquez, Borges, Vargas Llosa, akik mellé negyedikként még Julio Cortazar is odakíváncozik –, aztán az angolszászok, Jack London és Hemingway, a közelebbiek sorából John Updike. Élő nagy kedvenceim közé tartozik Stephen King. Mondhat bárki bármit, az illető tud írni: filmforgatókönyv-, lektúr- és szépíróként egyaránt megállja a helyét. A régi oroszok közül Tolsztoj és Dosztojevszkij, és – természetesen – Szolzsenyicin a huszadik század második felének nagyjai közül, illetve a kirgiz és orosz nyelven alkotó író, Csingiz Ajtmatov, akivel 2006 áprilisában volt szerencsém találkozni a Nemzetközi Könyvfesztiválon.¹⁴ Aztán az idős Thomas Mann, a *József és testvérei* (1930–43) korszakától kezdve a *Kiválasztottig* (1951). Szívesen

¹⁴ A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének elnöke, Bart István és a Frankfurti Könyvvásár igazgatója, Peter Weidhaas megállapodása értelmében (1992) kezdődhetett el a magyar könyvpiar legnagyobb vására. Az első rendezvényt 1994-ben a Budapesti Kongresszusi Központban tartották. Ajtmatov, aki élete utolsó szakaszában hazája, Kirgizisztán brüsszeli nagykövetségént is tevékenykedett, 2006-ban, a XIII. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál vendégeként tartózkodott Magyarországon, ekkor vehette át Sólyom László államfőtől a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje kitüntetését.

olvastam, olvasom a román nagyok közül Caragialét, két klasszikus erdélyi prózaíró, Ioan Slavici-ot és Liviu Rebreanut, aztán a múlt századi jelesek közül Marin Predát, Nichita Stănescut, a kortársaim sorából Dan Lungu és Mircea Cărtărescu szimpatikus, bár nem „fogyasztok” annyi szépirodalmat mostanában, amennyit szeretnék, mert román viszonylatban az esszé, az eszmetörténet, a történelemértelmezés irányában köteleződtem el, Neagu Djuvara, Lucian Boia, Daniel Barbu, Cristian Sandache munkáit kedvelem, és ezek közül egyiket-másikat fordítottam is. Izgalmas a kortárs román kultúra. A könyvkiadásuk hasonló gondokkal küzd, mint a mienk, hiába vannak jóval többen – mintegy húsz-huszonegymillió lehet a ma élő románok összlétszáma –, a tapasztalatok szerint párszáz példányban jelennek meg és fogynak a frissen megjelent könyvek náluk is, és mindössze tucatnyi a „profi” szerzők száma, akik megélnék az írásból. Talán ők azért valamennyivel magabiztosabbak, mert újlatin nyelvűként azt remélik, hogy könnyebben átültethetők a művek olaszra, franciára, spanyolra, portugálra... Lehetséges. Vegyük a magyar irodalmat... Pázmány, Mikes. Aztán vagy másfélszáz évig erre haladva tulajdonképpen nincs kedvenc szerzőm. Arany Jánost olvasok szívesen. Teljesen mai költőnek vélem, hibátlan és üde a nyelve, mintha kortársunk lenne. Majd Ady publicisztikája következik. Költőként aztán József Attila a másik biztos csillag. A huszadik század legelejének prózájától erősen megferdődötten élek: Mikszáth, Móricz, Krúdy, Karinthy, Kosztolányi. Aztán következnek a népi írók, a szociográfia,

majd az „embertan” – azaz a kulturális antropológia által megérintettek, akkor, akik már akkor is „így” írtak, amikor ennek a tudománynak még neve sem volt: Bartha Miklós, Szabó Dezső, Illyés Gyula. Az állandó útitársak az erdélyi nagyok: Tamási, Makkai, Dsida, Kós Károly, Bánffy Miklós. A második világháború utáni időszakról 1989-ig: Tamási ismét, és mindvégig, és Asztalos István, Szabó Gyula, Szilágyi István, Mózes Attila. Itt megint következnek a falujárók: Böződi György, Beke György, Cseke Péter, Ferenczes István, Lőrincz György. Felejthetetlen számomra Bálint Tibor életműve, novelláit, regényeit ma is szívesen előveszem. Magyarországi tartózkodásom idején fedeztem fel a délvidéki Gion Nándort, az Erdélyben korábban jószerevével ismeretlen Sánta Ferencet, Cseres Tibort. Ha tehettem, mindig megvásároltam és elolvastam Kertész Imre, Závada Pál, Spiró György újonnan megjelent könyveit. Spiró regényeinek sora egyébként mindig itt van karnyújtásnyira az alsó könyvespolcon, hogy bármikor elővehessem, Bartis Attila, Grecsó Krisztián, Szakonyi Károly, Csíki László, Bereményi Géza, Hajnóczy Péter, Szentkuthy Miklós, Szócs Géza, Száraz Miklós György, Temesi Ferenc, Bodor Ádám, Tóth Krisztina, Vida Gábor könyvei szomszédságában. Újabban kezdtem megszeretni a sokoldalú Páskándi Géza életművét. Itt megjegyezném azt, hogy mire felcseperedtem és képes voltam tudatosan megválogatni az olvasmányaimat, Páskándi elhagyta Erdélyt – ahol, ha nem is tiltották, de többnyire elhallgatták –, aztán mire kijutottam és szétnéztem a magyar ugaron, azaz ott éltem életvitelszerűen

Magyarországon, akkorra már véget is ért a pályája. Újonnan szerettem meg Kötter Tamást, aki pár évvel fiatalabb nálam, de „megjárta” már a világháborúk lövészárkait. Mintha a nagyapák vezetnék írás közben!...

– *Milyen, vajon milyen lehet a ma élő magyar író? Milyen eszmeáramlatok egyesítik vagy osztják meg az írói társadalmat? A magad során milyen szerzőnek tartod magad?*

– Fogalmam sincs. Nem tudom, hogy melyik lehet a leginkább célravezető út egy író számára. Mindenesetre én a közösségi szerepvállalást tartom fontosnak az esztétikai érték mellett. Szellemi-értelmiségi „egyedfejlődésem” során azt tapasztaltam, hogy itt, a Székelyföldön, Erdélyben, az összmagyar irodalomban, de a nagyvilág kultúrájában is elsősorban azok a szerzők – és most főként a prózaírókra gondolok – tudtak érdemben hozzájárulni a „dolgok” alakulásához, akik valamiképpen szimbiózisban éltek a saját maguk által látott/megtapasztalt valósággal. Nem akarok túl nagyon visszatérni az időben a példákért, közeledjünk csak innét, a huszadik század elejétől a magunk eléggé szűkre szabott földi életszakasza iránt. Kezdetnek kiváló „a jó palóc”, Mikszáth életműve, amely az említett időszakban, a 20. század elejére teljesebb ki. Regényben, novellában, tárcában egyaránt jelentőset alkotott. Szívesen olvasom, képes vagyok ma is tanulni tőle. Aztán a publicista Ady következik. Merem állítani, hogy a párszáz példányban megjelenő – sokat ajnázott – *Nyugatnak*, meg a szintén igen szerény példányszámú versesköteteinek összességükben nem volt akkora hatásuk, mint a tárcáinak. Akkor. Mindennel, mindenkivel baja volt. Dohogásai egy komplex személyi-

séget vázolnak fel, akinek a magatartása mondhatni modernnek számít ma is. Olyan „celeb”, aki nem adja be a derekát, mindössze annyit tesz, hogy kvázi kihasználja az ismertségből, a nagy nyilvánosság előterében történő jelenlétből származó előnyeit. Influenzaker – mondhatnánk ma divatszóval. A versek mindössze apró le- és kicsapódások, színes üvegcserepek, amelyekből aztán a húszas-harmincas években teremtik meg utólag Ady költői arcát. Az „értők”. Vitathatatlan, hogy számomra aztán Szabó Dezső, Móricz, Németh László számít etalonnak a két világháború közötti húsz évben. Mindhárman több „fronton” működtek: szép- és elmélkedő prózában, publicisztikában, volt köztük, aki drámában, film által, illetve közösségépítésben is. Aztán közben kibontakozott a leválasztott Erdélyben a transzilvanizmus. Első volt a „helyi érték”, a történelmi gyökerek felmutatása és a szép kísérlet, amely vallotta és vállalta, hogy az erdélyiség a három egymás mellett létező – a magyar, a román és a szász – kultúra összefüggései/ egybefonódásai által bontakozhat ki és hozhatja létre az igazán tartós felépítményt. Kelet-Közép- vagy Köztes-Európa tovább élése következhetett volna, oly módon, hogy nem loccsan át a Balkán a Kárpátokon. Nem pejoratív értelemben említem a Balkánt, hanem ezzel azt kívánom hangsúlyozni, hogy egy más földrajzi és kulturális nagyrégióról van szó, amelyet Trianon galád módon egybemosott... De térjünk vissza az erdélyi kaptafához!... Bánffy, Kós és Tamási gazdag és sokrétű erdélyisége nyugöz le, s mindaz, ami aztán a létezett szocializmus szűrőjén is szépen átjött, és hatott azokra, akik az újabb rendszerváltást követően kezdtünk el

komolyabban haladni a pályán. Ez a három hagyományosan transzilvanista író erősen időtálló „alapanyagokat” használt a helyi forma, helyi szabvány, helyi érték kategóriáiban. Aztán az a néhány gerinces alkotó, aki nálunk tartással bírt a második világháborút követően, vagy a „megfelelő” nyomvonalon indulva, viszonylag sérülésmentesen léphetett át az új rendszerbe, amely 1989 után jött – Sütő András, Szabó Gyula, Szilágyi István, Bálint Tibor, Király László, Mózes Attila... A kilencvenes években létrejövő vagy újrarendeződő szekértáborokhoz nem tudtam s nem is akartam csatlakozni. Nem élveztem a falkában való elvegyülés örömét az egyívásúakkal. Mert nem éreztem eléggé a hasonlatosságot és a közös nevezőt. A posztmodern múlandósága és úri gyerekek által megformált művi vagy inkább nejlön világ nem érdekelt. Inkább arra törekedtem, hogy létrehozam a magam stílusát. Novellahőseim általában a Sopronkőhida és Lemhény közötti területen, az utóbbi egy-másfél évszázad „időterében” mozogtak, mozognak, hogy aztán a regényeket s azok szereplőit is ugyanide gyökereztessem. Igyekeztem „teljes” magyarságélményt megélni és felmutatni, amelyben kellő érzékenységgel mutatom be azt a falut is, ahonnan oly sokan érkezünk. Viszonylag későn épült be az egyéni műveltségembe Márai Sándor hatalmas életműve és mintaértékű helytállása, ahogyan Faludy György prózája – a *Pokolbéli víg napjaim* (1988)¹⁵, s ami utána jött¹⁶, amely legalább egyenértékű

¹⁵ Ez a kiadás szamizdat formájában került az olvasókhöz informális csatornákon 1988–1989-ben

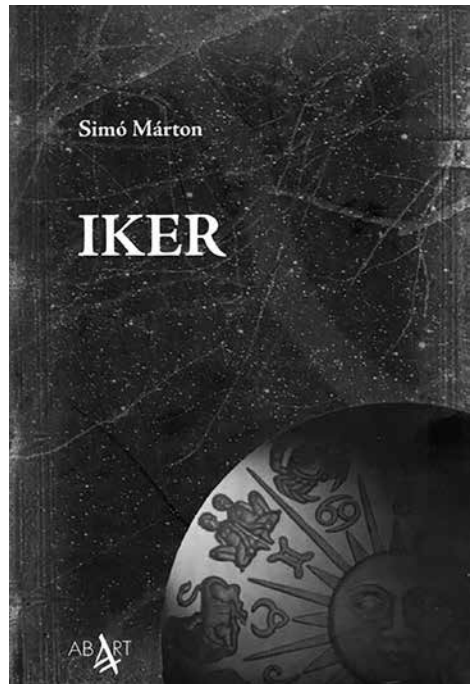
¹⁶ *Pokolbéli víg napjaim után*. Magyar Világ, Budapest, 2000.

Szoltsenyicin *Ivan Gyenyiszovics egy napja* című munkájával, vagy *A Gulag szigetcsoport* „tanulmány és regénykísérlet” könyvfolyamával. Még később jutottam hozzá Páskándi Géza műve-
ihez.¹⁷

– *Van-e benned valamiféle didaktikai kényszer arra vonatkozóan, hogy amit megírsz, azt pontosan értsék, sőt: meg is értsék, akik olvassák, hogy semmiféle téves eszmék, képzelgések ne szüremkedjenek be a narratívákba? Ezt a „módszert” további műveidben is alkalmazod majd?*

– Van olykor, de csak olyan mértékben, ahogy én azt helyesnek gondolom. Többen szememre vetik, te magad is, hogy túlzásba viszem a lábjegyzetelést. Erről azt mondtam korábban, hogy kell, mert a „jövőknek” írom, meg olyan olvasóknak, akik más környezetből valók és másfajta műveltség birtokosai. Segít ez a módszer, még akkor is, ha nehézkessé tesz az olvasást. Ez velem is előfordul más szerzők olvasásakor, akiknek ilyen irányú „perverzitásuk” van, de aztán rájövök, hogy hasznos. A jobb és mélyebb értelmezést segítik. Ha valaki tisztában van az adott kifejezéssel vagy a vonatkozással, az

¹⁷ Az író Magyarországra történt áttelepedése után Erdélyben, ha nem is került tiltólistára, de többnyire elhallgatták. Családi és baráti környezetéből hiányzott a Páskándi-rajongás, sőt még a művek ismerete is. Rövidre szabott élete 1995-ben ért véget, hiszen mindössze 62 évet élt. Halála után megjelent még néhány kötete, drámáit itt-ott játszották, játsszák, de tapasztalható volt az a jelenség, amikor az utókor egy-két évtizedig kivár, arra kíváncsi, hogy bizonyos idő elteltével hogyan üledpednek le a művek, érvényes marad-e az üzenetük. Legutóbb Cseke Péter végezte el a jótékony ébresztést, amikor következetesen és nagy szakértelemmel tárta fel életének két évtizedes szakaszát. (*Beckett Erdélybe jön. Páskándi Géza második alkotói korszaka 1963–1973*. Polisz Könyvkiadó, Kolozsvár, 2021.)

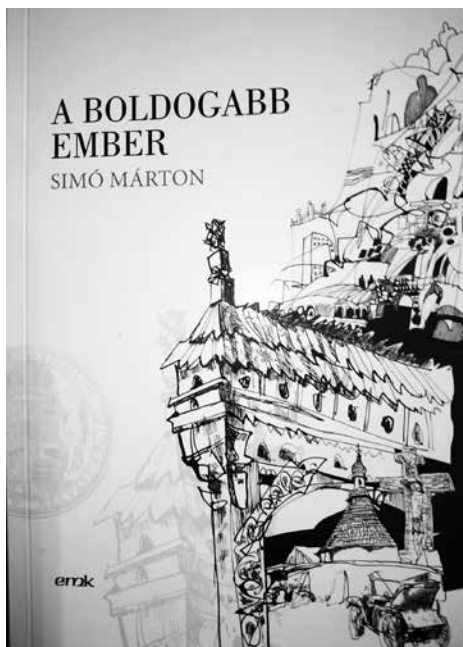

nyugodtan túlléphet rajtuk. Egyébként kaptam megerősítéseket olykor, hogy hasznos eljárás ez, és többletértéket ad a munkámnak, újabb jelentésréteget, késztetést arra, hogy az olvasó nézzen utána bizonyos dolgoknak. Ebben az értelemben sikeresnek mondható a *Gerzson szép délutánja*¹⁸ és az *Iker*¹⁹ című regényem is. A kritikusi és az olvasói vélemények egyaránt pozitív előjelűek. A most megjelent könyvemben, amely *A boldogabb ember*²⁰ címet viseli, minimálisra csökkentetem a lábjegyzetek számát. Tudatosan harcolok ellenük, de kerül néha itt is olyan szöveggörnyezet, amikor a lapalji magyarázás elkerülhetetlen.

¹⁸ *Gerzson szép délutánja*. Erdélyi Műhely Könyvek, Budapest–Székelyudvarhely, 2020, 244 o.

¹⁹ *Iker*. Erdélyi Műhely Könyvek–AB-Art Kiadó, Budapest–Székelyudvarhely, 2022, 408 o.

²⁰ Erdélyi Műhely Könyvek, Budapest–Székelyudvarhely, 2019, 324 o.

– A kortárs magyar irodalmat és azon belül az erdélyi magyar prózát tekintve milyen eszmei-esztétikai vonulathoz vonzódsz? Kikkel vállalnál közösséget a műveik alapján? Mennyire fontos azonban itt is az íróban rejtőző ember, a karakter? Vallod-e, hogy a gerinc is esztétikai kategória, sőt?!...

– Említettem a korábbiakban a kedvenc szerzőket. Kéttucatnyian lehetnek, felerészben idegen nyelven alkotók, felerészben magyarok. Élők. Holtak. Halandók, de mindannyian valami Parnasszusról álmodók. Annak idején, amikor írni kezdtem, volt itt, Székelyudvarhelyen egy irodalmi körünk²¹, s benne néhány „harcostárs”. Ha olyan körülmények lettek volna, mint mondjuk 1960 és 1970 között, amikor mondhatni teljes generációk indultak innen – Magyarai Lajos, Molnos Lajos, Farkas Árpád, Lőrincz

József, Lőrincz György, Tömöry Péter, vagy úgy indultak, hogy el sem mentek el, hiszen itt éltek mindvégig (!) –, ha időben és jó helyeken tovább tudunk tanulni, ha komoly közlési lehetőségekhez jutunk, akkor ma azt mondhatnánk, mi, akik 1980 és 1990 között itt kezdtünk, hogy történt egy írói-költői kirajzás a székely anyavárosból. Hogy társultunk más vidékeken élő kor- és nemzedéktársainkkal, és elidegeníthetetlenül saját hangon szólaltunk meg... Csakhogy a lendület odalett! A rendszerváltozás körül többekben megtorpant a tehetőség, vagy ők maguk döntöttek úgy, hogy nem folytatják. Volt köztünk disszidens, akit örökre felszippantott a nyugati világ, volt olyan, aki tragikus körülmények között, igen fiatalon hunyt el, volt kolléga, aki elzüllött, s akadt, aki egyéb, „normális”, „igazi kenyérkereső foglalkozást” választott. Ami később következett – az nem is udvarhelyi gyökerű –, s már nem a „mi időnkben”, nem velünk történt. Innen közülünk jóformán senki nem szállt fel „arra a következő” vonatra, Csíkból, Vásárhelyről, Kolozsvárról, Váradról azonban többen is.²² Talán a körülmények szerencsétlen összjátéka folytán következett be ez a ki- és lemaradás, illetve az a tény is,

²² Az *Éneklő Borz* és az *Előretolt Helyőrség* nevű csoportosulások. Helyi kezdeményezés volt a Majla Sándor (1960–2015) által életre hívott *Fagyöngy* antológia-sorozat (1992–1996), amelyet az Ablak Kiadó gondozott, illetve az Erdélyi Magyar Irodalméért Alapítvány (EMIA) tevékenysége – könyvkiadás, pályázatok kiírása, konferenciák szervezése, életművek díjazása –, amelyet Lőrincz György kezdeményezett annak idején (1995), és egész a jelen pillanatig működik. Az EMIA összmagyar vonatkozásban is emlékezetes, hiszen elismerte azok tevékenységét, akik a határokon átívelően építik a magyar–magyar irodalmi kapcsolatokat (Hídverő-díj).

²¹ A székelyudvarhelyi Tomcsa Sándor Irodalmi Kör 1972 és 1990 között működött

hogy végül a *Székelyföld* című folyóirat Csíkszeredában jött létre Hargita Megye Tanácsa támogatásával, s ahol így kialakult egy új irodalmi centrum. Székelyudvarhely nem megtartó, hanem tehetségeket kibocsátó várossá lett; 1990 után tucatnyinál nagyobb az innen indult és értékes műveket produkáló szerzők kontingense. Én azt hiszem, hogy az alkotás folyamatában az íróból előjön a „lényegi ember”. Ott van a lélek bennünk/velünk/mellettünk. És nemcsak a gyarló hétköznapi figura, hanem az is ugyanakkor, akivé válni szeretnénk. A prózaírás fegyelmet, figyelmet, rendet, odaadást és valamilyest kiegyensúlyozott életmódot követel. Amióta nagyprózát írok, magam is sokkal „normálisabban” élek, betartok bizonyos szabályokat, hogy szolgálatba tudjam napi rendszerességgel helyezni magam, hogy leszálljak a bánya mélyére, hogy behajózzak, hogy felpörgessem a hiperszonikus „időutazásra” hajtani képes turbinákat. Fenn- és megtartóerő az írás, amely megannyi társ-életre kényszerít. Ezt bírni kell, szkafander, biztonsági öv, olykor oxigénpalack nélkül, és töretlen hit kell hozzá. Olyan szuverenitásban lenni, hogy a „valós” létet képesek legyünk feladni; százszor megalázni, rabságba ejteni, száműzni, kárhóztatni-üdvözíteni magunkat, és valahányszor „visszarettenni”, „beleébredni” a közönséges hétköznapiokba. Ilyenkor Király László sorai jutnak eszembe. Valahogy így mondja: „... üljete le, / szemközt egy fehér papírlappal. / Ha túlélitek / – költők ti vagytok magatok.”²³ Prózaírókként is valami

hasonló a feladatunk. Ha kibírjuk, ha megszületik napról napra a kiszabott kvóta, s ha a papíron vagy a számítógép merevlemezen, a monitoron élni kezdenek, és további sorsuk iránt fordulnak a teremtett hősök, akkor nyert ügyünk van, mert képtelenek vagyunk abbahagyni a boldog vagy boldogtalan végkifejletig, ami hatszáz-hétszáz ezer leütés után következhet egy-egy körvonalazódó regény által. Ha ez nem történik meg, akkor szerencsétlen álmodozók maradunk örök életünkre, mantraként mondogatva, hogy mivé s kivé lehettünk volna, s hogy másnak könnyű...

– *Könyveid többnyire komor színekkel ecsetelik a múltat, de a jelent is, és értelemszerűen nem előlegeznek derűt a jövőnek sem. Mi ennek az oka? Hiszen a komor korok ellenére mindig akadt nem egy író, aki humorával, derűlátó történeteivel is tudott lelket önteni népébe.*

– Hát... Mit mondjak erre? Oda jutottam '90 után – tehát a dolog nem most kezdődött (!) –, hogy még a színházakban sem néztem meg a komédiákat, nem érdekelték a kabarék, a revük. Valahogy a viccek is odalettek, mert nem lehetett/nem kellett immár egy hitvány rendszert megcélozni az élcekkal. Inkább csak magunkat ostoroztuk kínunkban. A mai ütős humor fekete. Nem kínálja fel nekünk magát a boldog jövő. Mindezek ellenére azonban arra töreksem, hogy szép, érzékletes nyelvezetet használjak. Számtalan versötletet írtam bele a regényeimbe. Mert minek megtartani azt a sok verset vagy verskezdeményt „csak úgy”?... Várjunk vele, míg elhelyezhetjük egy kötet szarkofágjában? Fenét! Hadd szóljon, hadd kerüljön be téglaként a prózába,

²³ Király László: *Költők múzeuma*. In: *Amikor pipacsok voltak*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1983, 70. o.

mert akkor nagyobb a tartása. És a hatása. Rengeteg anekdotát beolvastok, amelyek ugyancsak sajátos „színt” biztosítanak. A táj- és a rétegnyelv értékeit megtartva próbálom visszaadni az olvasónak a hely, a kor hangulatát. Olykor némi „rendes” humor is megcsillan az írásaimban, amely köztudomásúan nem tréfa, s amelyet azért észlelnek a népek. Kritikusom is leírta már, hogy megcsillantom olykor a humoromat. A derűs pillanatok ritkák, de fontosak. A kápráztató derű hiányát pótolják a történetek, az életből kiragadott anekdoták, amelyek egymásból burjánzanak. Ezt mesélőkedvnek tartják többen, és értékelik. Erről is esik szó olykor a méltatásokban. [„S. M. regényében ezek a látszólagos kitérők talán a legfontosabb materiáái, múlt-múlt századi kifejezéssel élve: gyúanyagai. Itt otthon van, megkönynyebbül, ezekben a történeten belüli történetekben olyan felszabadultan mesél, ahogy a legnagyobb mesélők.”²⁴]

– *Egyáltalán: dühbe hoz-e a megtapasztalt igazságtalanság, a tehetségtelenek dőre nyomulása, a rokonizmus és nepotizmus gyakori megnyilvánulása? A kánont alakítók tisztességtelensége? Az alpári pofátlanság? A művészetén kívüli, gyakran sunyi és aljas érdekek nyilvánvalósága?*

– Különösebben nem. Mert mit érek vele? Az idő majd „elhozza”. Máris látszik a sok falra hányt borsó, kár volt bizonyos emberekbe, bizonyos csoportosulásokba annyi (köz)pénzt befektetni, amikor máshol is – talán fontosabb helyeken – jól jöhetett volna az energia és a figyelem.

– *Milyen a viszonyod a környezettel, a lakással, a berendezésekkel, egyáltalán a tárgyakkal, szerszámokkal, eszközökkel? Vannak-e kedvenc tárgyaid, ruhadarabjaid, kedves emlékeid, amelyekről nem tudsz vagy nem is akarsz megválni?*

– Ilyen szempontból konzervatív vagyok. Viszonylag kevéssel beérem: a ruhadarabjaim hosszú évekig szolgálnak, akárcsak a megvásárolt készülékek, s a bútoraim is elég régiek, mert úgy alakítottam át őket, hogy elférjenek és praktikusan szolgáljanak engem a mostani dolgozószobámban. Ha arra kényszerülök, hogy lecseréljek egy-egy zakót vagy kabátot, a régihez hasonlót vásárolok, hogy „olyan” legyen. Ragaszkodom bizonyos márkákhoz. Kedvelem a természetes anyagokat – bőr, gyapjú, gyapot- és lenvászon –, a „klasszikus” színeket. Ha tehetem, hazai vagy európai eredetű árucikkeket vásárolok, bár mindenben csálnak... Hiába írja egy-egy terméken azt, hogy „Made in EU”, ha alatta alig olvasható apró bolha-betűkkel ez áll: „Parts from the P. R. C.”... Újabban az bosszant – a legújabb energiamizéria korában, úgy fél éve –, hogy a helyi termékek ára magasabb lett, mint a nemzetközi márkáké. Emiatt erősítettünk rá idéntől még inkább családilag a saját kisgazdaságra: majdnem minden zöldséget és gyümölcsöt megtermelünk „falun”, csirkéket, tyúkokat tartunk, és minden évben akkora disznót vágunk, hogy húst, szalonnát, zsírt, kolbászt alig kell vásárolnunk a kereskedelembe... Pár hete történt egy bevásárlás alkalmával – mert elfogyott a tavalyi disznó maradáka a hűtőből –, amikor megláttam, hogy 20 lej fölött – cca. 5 euró körül – jár a csontnélküli sertéshús kilójá-

²⁴ Száraz Miklós György: *Gerzson vallomása*. In: *Székelőföld*, 2021/1., 178–180 o.

nak az ára, azonnal hazatelefonáltam az asszonynak, hogy megvehetem-e? Ugyanígy jártam a húszdekéas vajjal – ez éppen 12 lej/2,5 euró volt –, meg a 40 lej (mintegy 8 euró) fölötti szintre árazott sajtjal is... A férfiúi autonómiának vannak bizonyos korlátai, elkerülendő további vitákat, időnként tisztázni kell a dolgokat. Hosszútávon: vissza a gyökerekhez, s ez nem csupán egyszerű regény- vagy novellatéma! Becsülni kell a rendelkezésre álló birtokokat, közben dolgozni a kertjeinkben. Haszonnal járnak az izzasztó munkák, és ráadásul egészségesek is... Ez már az intimebb családi szféra. Nem titkolom, hogy a feleségem hatása alatt élek sok szempontból. Mert fő a biztonság, a takarékoság. Magamtól nem vagyok képes apró részletekre figyelni. És nagy öröm, hogy a gyermekeim ugyanígy gondolkodnak. Főleg a kisebbik fiam.

– *Mennyire vagy családszerető, családcentrikus?*

– Évtizedek óta családszerető és családcentrikus vagyok. Kimondottan sokat szenvedtem amiatt, hogy a devizás magatartás „kiütött” belőlem, és képtelen voltam azt a pályát megfutni, amelyre eleve predestinált voltam. Sem paraszt, sem munkás nem lett belőlem. Az elődeim által felmutatott viselkedésminták számomra követhetetlenek voltak. Aztán egy ideig – a múlt évszázad nyolcvanas éveiben, azaz a múlt évezred utolsó előtti évtizedében – úgy éreztem, hogy a nemzedékemnek is annyi. Hogy nem lehet felfelé vagy előbbre lépni. Vagy beilleszkedünk. Vagy elszökünk. Vagy belepusztulunk. Valahogy kibírtam, s aztán lett, ami lett. Nagy öröm a család. Nagy öröm az is, hogy szakmailag megtaláltam az

egyensúlyt, a helyes utat, még akkor is, ha ez nem nyújt „hej, de milyen fényes” és könnyed megélhetést.

– *Hogyan viszonyulsz a kritikához? Gátol-e a további munkában, ha elmarasztalóan beszélnek/ írnak rólad? Kedved szegik-e a kisebb-nagyobb csatlódások?*

– Nem kaptam letaglózó kritikákat. Sőt! Többnyire jókat... Bár van depresszióra való hajlamom, de amióta prózaíró vagyok, ilyesmi nem ütött ki rajtam. Ettől függetlenül azért voltak olyan pillanataim, amelyekre nem szívesem emlékszem vissza. Sokszor jártam úgy, hogy „semmi nem akart összejönni”. Viszont mindenért kárpótol, hogy elsajátítottam a prózaírás rejtjelmeit. Annál nagyobb elégtétel nem nagyon létezik számomra a világon, mint az a „teremtési helyzet”, amikor elmerülök egy-egy témában, és az életre keltett hősökben „munkálni kezd az élet”. Nem én viszem a történeteket, hanem ők! Lehetséges, hogy a költészetben is van ilyen, de én a prózai szövegben, a „történetmesélésben” találtam meg ezt a fajta boldogságot.

– *Harcos alkatod minden esetben sikerre vitte akaratomat? Célt értél? Vagy a révtől még messzire vagy? Mit szeretnél még megvalósítani?*

– Úgy vélem, hogy ez idáig csak töredékét voltam képes megvalósítani annak, amit elképzelttem vagy terveztem. De feltételezem, hogy más írók is így vannak ezzel. Néha bántott, hogy kicsi a nép, szűk a magyar nyelv a befogadáshoz. Hogy szűk az erdélyi és a székely „skanzen”. Én azonban magyar író vagyok. Ha angolszáz, vagy spanyol, vagy francia nyelvi környezetben élnék és dolgoznék, ennyi „felhozatal”

után már simán megélhetnék a honoráriumaimból. Ez van. Változni nem fog... Kicsi piac, kevés pénz. Mindig van valami „polgári” foglalkozásom is. Sosem gondoltam arra, hogy ennyi marhaság fog történi velünk a mi életünkben! Azt reméltem 1989 decemberében, hogy ráállunk majd egy szép és demokratikus, jóléti életpályára. Ki hitte volna, hogy ennyire üres a „pán-európai” eszme? Ki hitte volna, hogy egy szép napon valami „tatárjárás” szerű népmozgalomra ébredünk? Ki hitte volna, hogy ennyire egészségtelen az „amerikanizálódás”? Hogy itt vagyunk e helyt, az egy vagy ki tudja hány pó-

lusúnak gondolt világtrend kapujában, s ráadásul ismét egy ütközőzónában? Szeretném érteni a jelent. Remélni a közelebbi és az emberhez méltó jövődőt. És szeretnék érvényes evidenciákat megtanulni. Megállapítani? Nem biztos, hogy ez teljességgel sikerül, de menet közben a való világ és a fantázia megszül/megírat talán majd velem, itt, a valós és a fantázia szubjektív mezején pár olyan sorsot, amelyekből kiszűrhetünk érvényes igazságokat. És ezek – olvasás által – segítenek majd az embereknek. Bízom abban, hogy még sokáig együtt lehetünk: én, a szöveg és a befogadó közösség.

Mórícz Zsigmond

Tanulmányfej

